

1. Притульська В. Роль адвоката в кримінальному процесі // Електронний архів Київського національного університету технологій та дизайну. 2022. С. 14-15. URL : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/23179/1/AP_2022_P014-015.pdf
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Альмужна А.С. Правовий статус адвоката у кримінальному провадженні // Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 листопада 2022 р., НУ «Одеська юридична академія»). Одеса: Фенікс, 2022. С. 102-104.

ЧЕРНЕНКО Анатолій Павлович
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін Навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРО ЮРИДИЧНУ КЛІНІКУ ТА ПРО ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Юридичні клініки у навчальних закладах юридичного профілю в Україні з'явилися відносно не давно, але в інших європейських країнах вони існують доволі давно.

Олексій Чернецький у своїй публікації нагадав, що запровадженням системи юридичних клінік ми зобов'язані німецькому професору Георга Фроммгольду. Саме він ще у 1900 році, порівнюючи студентів-медиків і студентів-юристів, ізрозумів, що студенти-юристи відстають від медиків, бо не мають «живої практики», не спілкуються з конкретними людьми, не мають уяви про практичну діяльність юристів, їх проблеми та шляхи вирішення цих проблем до закінчення навчального закладу. Тому, Георг Фроммгольд вирішив, що варто перенести на юриспруденцію практику поєднання навчання з наданням безпосередньої медичної допомоги хворому.

У такому випадку теоретик-правник матиме можливість безпосереднього спілкування з людиною, яка потребує юридичної допомоги. Тобто, ще під час навчання студент мав би справу з безпосередньою «правничою патологією», а запровадження юридичних клінік сприяло б вирішенню проблеми надання на безоплатній основі правової допомоги малозабезпеченим верствам населення [1].

На відміну від європейської практики щодо виникнення юридичних клінік у структурі навчальних закладів, Україна просто скористалася позитивним досвідом європейців і через століття пішла тим же шляхом. Звісно в Німеччині це була ідея видатного вченого, професора Георга Фроммгольда, і таку ідею можна без перебільшення назвати винаходом, що

значно покращив юридичну освіту, надав їй практичного забарвлення, поєднав теоретичні знання та практичні навички у навчанні здобувачів вищої освіти. Українські навчальні заклади освіти хоч не стали авторами ідеї, але чітко усвідомили її користь та запровадили у своїй діяльності. Більше того в Україні така діяльність є суспільно корисною, бо малозабезпечені громадяни мають можливість отримати доступну для них правничу допомогу. Справа в тому, що певні галузі національного законодавства не передбачають альтернативи надання юридичної допомоги адвокатом. До таких галузей законодавства належить кримінальне процесуальне законодавство України. Зокрема, норми ст. 45 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) передбачають, що «Захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинуваченого, ізасудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію)» (ч.1 ст. 45 КПК) [2]. Мало того, ч. 2 ст. 45 КПК якраз і встановлює заборону надавання юридичної допомоги підозрюваному та іншим учасниками кримінального провадження окрім адвокатом: «Захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у Єдиному реєстрі адвокатів України містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю» [2]. По суті єдиною альтернативою безоплатної допомоги учасникам кримінального провадження є юридична клініка вищого навчального закладу, але поза межами кримінального провадження. Тобто, представники юридичної клініки не мають права бити захисниками підозрюваного, а лише можуть надавати правову консультацію. Звісно це не захисник, але така допомога з боку юридичної клініки теж є вагомим інструментом учасникам кримінального чи іншого провадження. Але що ж являє собою юридична клініка?

За даними Вільної енциклопедії «Вікіпедія» «Юридична клініка – це структурний підрозділ юридичного факультету, і за допомогою якого студенти набувають практичної підготовки шляхом надання безкоштовної юридичної допомоги та здійснення правової просвіти населенню.

Якість цих послуг забезпечується завдяки допомозі та контролю з боку викладачів, а також відповідності стандартам національних асоціацій юридичних клінік.

За наказом Міністерства освіти і науки України № 592 від 3 серпня 2006 року юридичні клініки мають функціонувати в усіх вишах, що навчають праву» [3].

Зазначеним наказом Міністерства освіти і науки України затверджене Типове положення про юридичну клініку вищого навчального закладу

України (далі – Положення). Цим Положенням міністерство чітко регламентувало роботу всіх юридичних клінік на території України і всі вимоги даного Положення повною мірою виконуються вищими навчальними закладами. Роботу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (далі – ДДУВС), у цьому питанні, можна оцінити виключно позитивно. Цей напрямок діяльності в ДДУВС добре продуманий та якісно організований. Звісно, все починається з належного кадрового забезпечення такого напрямку роботи, але не менш важливим є й інші питання, як-то доволі продумано обрано місце розташування клініки (клієнтам не треба проходити на територію ДДУВС, шукати там клініку, бо вона розташована на видному місці перед входом на територію ДДУВС), саме приміщення та обладнання в ньому сприяє якісній роботі клініки. Говорячи про кадрове забезпечення такої роботи в ДДУВС, то слід зауважити, що Петрушевська Валентина Костянтинівна – директорка юридичної клініки «Істина» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ окрім викладацької діяльності є чинним адвокатом, що на наш погляд, надає здобувачам вищої освіти на її прикладі можливість спілкуватися одночасно як з викладачем-теоретиком, так і практиком-адвокатом. Саме таке поєднання якостей керівниці клініки, на наш погляд, є позитивним. До позитиву в роботі клініки ДДУВС слід також віднести організацію проведення науково-практичної конференції всеукраїнського рівня. Доволі правильно обрано й тему конференції – «Юридична клінічна практика: становлення, сучасний стан та перспективи розвитку», бо як будь-яка людська діяльність, і робота юридичної клініки, в тому числі, не є бездоганною, і де як не в науковому середовищі слід обговорювати проблеми такої діяльності. Саме під час конференції здобувачі вищої освіти – клініцисти можуть обговорити свої проблеми, спільно виробити шляхи їх усунення. Тут слід також зазначити, що проведення таких конференцій, із залученням клініцистів з інших навчальних закладів є продуктивним, бо під час таких заходів є можливість поспілкуватися з представниками різних навчальних закладів без необхідності вартісних поїздок тощо. Окрім того, участь клініцистів у конференції дає можливість їх залучення, окрім теоретичної та практичної, ще й до наукової роботи, а також розвивати творчість у напрямку удосконалення клінічної практики.

Ми також хотіли б висловити свої пропозиції щодо покращення такої роботи.

У п. 4.4. Положення зазначено: «Консультантами юридичної клініки є *студенти старших курсів*, що навчаються за напрямом «Право» та надають правову допомогу під керівництвом викладачів-кураторів. Порядок і строк їх участі у роботі юридичної клініки, кількість студентів-консультантів визначається відповідним Положенням про юридичну клініку вищого навчального закладу» [4]. На наш погляд, окрім залучення до роботи в юридичній клініці *старшокурсників*, треба передбачити *можливість*

залучення ще й здобувачів вищої освіти молодших курсів. На нашу думку, це дасть можливість здобувачам вищої освіти вже під час навчання на молодших курсах ознайомитися з майбутньою професією, обрати серед багатьох галузей права, ту, яка найбільше їх цікавить. Також більше раннє залучення здобувачів вищої освіти до практичної роботи у правовій сфері, дасть їм можливість не лише ознайомитися з майбутньою професією, але й отримати практичні вміння та порівняти їх з теоретичним знаннями на більш пізніх етапах навчання, переосмислити їх, а в деяких моментах критично оцінити теорію чи навпаки практику. На наш погляд, це сприятиме покращенню якості освіти, націлить її на практичну діяльність.

На наш погляд, наукового дослідження потребують всі складові клінічної діяльності здобувачів вищої освіти юридичного профілю. Сподіваємося, що широке залучення наукової громадськості до обговорення питань діяльності юридичних клінік саме й стане тим локомотивом до удосконалення клінічної практики в юридичних вишах.

Зазначимо, що широке залучення до клінічної роботи юристів-практиків є вкрай необхідним напрямком роботи. Особливої уваги, на наш погляд, потребують питання залучення представників суддівського корпусу, які в юридичних питаннях є останньою інстанцією, саме вони формують юридичну практику, а їх рішення є обов'язковими для виконання всіма юридичними і фізичними особами на території України. Досвід відомих фахівців, які не належать до суддівської спільноти, також стане корисним для клініцистів. У свою чергу юристи-практики зможуть після спілкування зі здобувачами вищої освіти, обрати серед них кандидатів на заміщення вакантних посад у своїх установах чи організаціях. Від такої організації діяльності юридичних клінік виграють всі та й питання першого робочого місця може вирішуватися більш простіше.

Вважаємо можливим залучення практиків до клінічної роботи не лише очно, але й дистанційно.

Зокрема, буде корисним залучення керівників відповідних органів чи установ, до яких виникли питання у громадян, які є клієнтами юридичних клінік. Таке залучення дасть можливість керівникам ознайомитися з проблемами у своїх організаціях через призму діяльності юридичних клінік.

1. Олексій Чернецький Юридична клініка як спосіб вирішення проблем суспільства та освіти / Сторінка асоціації юридичних клінік України URL : <https://legalclinics.in.ua/yurydychna-klinika-yak-sposib-vyrishennya-problem-suspilstva-ta-osvity/>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2078>

3. Вікіпедія. Юридична клініка / сторінка Вільної енциклопедії «Вікіпедія» https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D0%BB%D1%96%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0

4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 N 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>

ЧЕРНОБУК Валентина Віталіївна
викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПЕРВИННОЇ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Актуальність даної тематики широко поширена у сучасному суспільстві. Суть полягає в тому, що багато громадян та осіб без громадянства стикаються з проблемами порушень правових норм, які виявляються для них нечіткими чи незрозумілими. Розв'язання таких питань стає складним завданням через відсутність можливості звернутися до кваліфікованого юридичного фахівця через відсутність коштів на оплату послуг. Отже, безоплатна первинна правова допомога стає важливим ресурсом, що дозволяє особам зрозуміти та вирішити юридичні питання. Забезпечення цього права гарантується Конституцією України, зокрема, статтею 59, яка визначає: «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» [4].

Відповідно до положень Закону України «Про безоплатну правову допомогу», ізазначеної у статті 1, безоплатна правова допомога є правовою підтримкою, що гарантується державою та фінансується повністю або частково за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [3]. З цього випливає, що кожна особа, незалежно від її статусу, фінансового стану чи расової приналежності, має право звертатися до органів, уповноважених надавати цей вид допомоги, для отримання пояснень та вирішення своїх питань.

Первинна правова допомога – це система надання безкоштовної чи доступної за розумною ціною юридичної консультації та допомоги особам, які мають обмежений доступ до правових послуг або не можуть собі дозволити використання платних юридичних послуг. Основна мета первинної правової допомоги – це забезпечення всіх громадян доступом до справедливості та правосуддя, незалежно від їхнього матеріального стану чи